

Н. О. Васильчук,
провідний економіст, Луганська філія ІЕПД НАН України

СЕГМЕНТАРНИЙ АНАЛІЗ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

У статті проведено аналіз ринку праці Луганської області за структурними ознаками сегментування, а саме: територіальними демографічними, професійно-кваліфікаційними та галузевими.

The paper analyzes the labor market Lugansk region segmentation by structural features, namely territorial demographic, professional qualification and industry.

Ключові слова: регіональний ринок праці, сегментування, сегменти ринку, молодіжний сегмент, заробітна плата, рівень зайнятості, рівень безробіття, економічна активність населення.

Key words: Regional labor market segmentation, market segments, the youth segment, wages, employment, unemployment, economic activity of the population.

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ

Формування ефективної політики зайнятості за-безпечує економічне благо суспільства з орієнтацією на самореалізацію особового потенціалу кожного його члену. Оскільки мобільний професіональний та освітній потенціал спеціаліста є одним з основних капіталів особистості та суспільства, тому в сучасних умовах виникає необхідність оптимізації основних параметрів регіонального ринку праці, а саме переходу до якісного стану його важливих сегментів. Сегментування ринку праці має для держави та регіону стратегічне значення, оскільки визначає чинники та напрями діяльності, необхідні задля забезпечення ефективності функціонування на обраному цільовому ринку.

Необхідність оптимізації основних параметрів національного ринку праці потребує переходу до якісного нового стану його найважливіших сегментів. Актуальність та складність цих проблем зумовлюють потребу наукового обґрунтування методики дослідження структурно-динамічних зрушень у сегментах національного ринку праці та визначення перспектив їх розвитку.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Значний вклад у розвиток теорії і практики функціонування ринку праці внесли: Д.П. Богиня, С.П. Калініна, А.М. Колот, Е.М. Лібанова, Н.В. Маковська, В.В. Онук-ієнко, В.М. Петюх, І.А. Петрова, М.В. Семикіна та ін. Однак, незважаючи на значну кількість робіт як зарубіжних, так і вітчизняних авторів, недостатньо досліджені є питання оцінки сегментів регіонального ринку праці.

На цій підставі основна мета статті полягає у оцінці сегментів регіонального ринку праці.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кожний регіон України, незважаючи на загальні тенденції розвитку, має свої особливості, не винятком є й функціонування ринку праці. Це пов'язано з історично утвореним територіальним розподілом праці, наявністю природних ресурсів, його галузевою спеціалізацією та різним рівнем економічного розвитку регіонів.

Сучасний стан економіки країни призводить до структурних зрушень на ринку праці, зумовлюючи відповідно зміни в його сегментах. Як відомо, структурними ознаками сегментування регіонального ринку праці є: територіальна; демографічна; професійно-кваліфікаційна, галузева. Розглянемо більш детально ці ознаки сегментування на прикладі ринку праці Луганської області.

Диференціація ринку праці за типом місцевості дозволяє виявити найбільші відмінності. Порівняння показників економічної активності населення України за місцем проживання за період, що аналізується, свідчить не тільки про різну швидкість, а й про різний напрям їх діяльності (табл. 1).

У міській місцевості в цілому по Україні протягом 2008—2010 років абсолютні та відносні показники економічної активності населення знижуються. Так, економічно активне населення в порівнянні з 2006 роком знизилось на 1,4%, рівень зайнятості знаходиться практично на тому ж рівні та дорівнює 56,8%. Однак по Україні спостерігається значне збільшення безробітних, найбільший її рівень спостерігається в 2009 році. Протягом останнього року рівень безробіття в Україні знизився на 1 пункт. Кількість же економічно активного населення в сільській місцевості збільшується, винятком є 2009 рік. За період, що аналізується, рівень зайнятості населення в сільській місцевості в Україні збільшився на 2,2 пункти, в той час як в міській місцевості даний показник залишився незмінним, а рівень безробіття збільшився на 1,3 пункти як в сільській, так і в міській місцевості.

Аналогічна ж ситуація спостерігається і в Луганській області. Якщо врахувати той факт, що рівень безробіття в Луганській області в порівнянні з Україною протягом 2006—2008 років значно вище, то з 2009 року ця ситуація різко змінилася, а це свідчить про покращення стану на регіональному ринку праці.

Рівень безробіття в сільській місцевості значно нижче міського, це пояснюється тим, що програмою обстеження економічної активності працюючих в особистих селянських господарствах, продукція яких частково реалізується на ринку, відносяться до зайнятого населення [1]. Оскільки

Таблиця 1. Показники і сегменти ринку в Україні та Луганській області

Показники	Сегменти ринку									
	Міське населення					Сільське населення				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість економічно активного населення, тис. осіб, Україна	15295,6	15347,9	15444,3	15141,6	15083,9	6949,8	6974,4	6953,1	6110,6	6967,7
Луганська обл.	954,0	958,4	957,7	937,4	925,8	183,0	183,9	186,3	174,2	168,3
Рівень економічної активності населення, % Україна	61,3	61,6	62,4	61,8	62,1	64,2	65,1	65,6	67,1	67,5
Луганська обл.	58,1	58,9	59,7	59,5	59,8	74,1	75,5	77,9	74,3	73,3
Кількість зайнятого населення, тис. осіб, Україна	14182,1	14309,7	14416,8	13684,8	13791,8	6548,3	6595,0	6555,5	6506,7	6474,2
Луганська обл.	877,1	887,4	887,8	860,9	855,9	177,5	179,3	181,0	165,3	159,5
Рівень зайнятості населення, % Україна	56,8	57,4	58,2	55,8	56,8	60,5	61,5	61,8	62,2	62,7
Луганська обл.	53,4	54,6	55,4	54,7	55,3	71,8	73,6	75,7	70,6	69,4
Кількість безробітного населення, тис. осіб Україна	1113,5	1038,2	1027,5	1456,8	1292,1	401,5	379,4	397,6	502	493,5
Луганська обл.	76,9	71,0	69,9	76,4	69,9	5,5	4,6	5,3	9,0	8,8
Рівень безробіття, % Україна	7,3	6,8	6,7	9,6	8,6	5,8	5,4	5,7	7,2	7,1
Луганська обл.	8,1	7,4	7,3	8,2	7,6	3,0	2,5	2,8	5,1	5,2

ки практично всі селянські домогосподарства мають земельні ділянки, незважаючи на низький рівень їх доходу, вважаються зайнятими. Така форма зайнятості дуже поширена серед селян.

Також слід зазначити, що малий розмір допомоги по безробіттю та відносно сприятлива ситуація на міському ринку праці не стимулюють безробітних громадян звертатися до центрів зайнятості та отримувати статус безробітних. А для сільських мешканців, враховуючи той факт, що в них значно нижчий рівень матеріального достатку та кризова ситуація з зайнятостю, навіть незначний рівень допомоги є вагомим та стабільним джерелом грошових доходів. Рівень безробіття в сільській місцевості як в Україні, так і в Луганській області з кожним роком зростає, в той час як в міській місцевості знижується.

Про сприятливу ситуацію на міському ринку праці свідчить й причина безробіття та економічної неактивності. Серед міських безробітних значна частка звільнених за власним бажанням, в той час як в сільській безробіття пов'язане з економічними чинниками.

Реформування агропромислового комплексу, фінансова криза, вступ України в СОТ негативно позначилися на стані соціально-трудової сфери села. Скорочення рівня зайнятості на селі, низька заробітна плата привели до зuboжіння населення. Насправді, щоб вижити в умовах, що створилися, жителі села вимушені трудитися у власних домогосподарствах або мігрувати в інші регіони, міста з метою заробітку. Сучасні умови господарювання загострюють проблему зайнятості молоді. Ситуація, що складається на українському молодіжному ринку праці, є напруженою і характеризується погіршенням, тобто збільшуються масштаби як реєстрованого, так і прихованого безробіття. Можливості молоді на селі обмежені через їх низьку конкурентоспроможність в порівнянні з іншими категоріями населення. Деградація сільської молоді викликає розчаруванням у пошуках високого і стабільного заробітку. За даними статистики, тільки 48% молодого сільського населення мають постійну роботу, а, оскільки більше 26% сільського населення Луганської області складає молодь і майбутній розвиток АПК залежить від стартових умов діяльності молоді, тому виникає необхідність розробки напрямів з організації зайнятості найуразливішої групи на ринку праці — молоді.

Молодіжний ринок праці складається з молодих людей віком від 15 до 34 років, що потребують працевлаштування. Цей контингент серед безробітних є досить вагомим. Сільський молодіжний ринок праці має свої особливості, які виявляються в наступному: молодий вік підвищує шанси до працевлаштування, оскільки молодь енергійніша і ефективніше працює на робочих місцях, проте в результаті відсутності трудового стажу мають низьку конкурентоспроможність [2].

Не дивлячись на програми зайнятості населення, що щорічно розробляються, як показують дослідження, вони не охоплюють питання працевлаштування сільської молоді, не враховують особливості і труднощі, які виникли в

сільській місцевості в умовах економічної кризи. Сільська молодь здебільшого займається приватним підприємництвом, тобто торгує м'ясом, фруктами і овочами як власного виробництва, так і купленого у своїх односельців. Проте заняття фермерством через відсутність стартового капіталу і необхідного професійного досвіду не є привабливим. Низькі доходи жителів села ускладнюють здобування сучасної освіти, тому молодь поповнює ряди безробітних. Також слід звернути увагу на той факт, що наявність навіть хорошої професії не гарантує місця роботи для молоді, що відповідно веде до безробіття, а тривале безробіття, у свою чергу, веде до втрати професіоналізму і зниження мотивації у молодих людей. Тому сільська молодь, здобувши вищу освіту, в більшості випадків не повертається в село, а старається працевлаштуватися в місті. Не дивлячись на ситуацію, що створилася, виникає парадокс, що у момент гострого безробіття на селі існує дефіцит робочих кадрів наступних спеціальностей: вчителів, лікарів, інженерів-механіків сільськогосподарської техніки, агрономів, ветеринарів. Спостерігається відтік з сільської місцевості більше 70% молодих чоловіків і 60% жінок. Міграція кваліфікованих фахівців з села призводить не тільки до погіршення структури трудових ресурсів, але і негативно позначається на результатах роботи підприємства.

Серед причин, через які молоді фахівці відмовляються працювати в сільському господарстві, виділяють наступні: низький рівень заробітної плати, погані умови праці, неprestижність роботи, відсутність житла, погані соціально-побутові умови, низький рівень культури на селі, бажання продовжити навчання. Отже, в основі небажання випускників вузів повертатися в село лежать соціально-економічні і соціально-психологічні чинники. Проблема безробіття на селі стоїть особливо гостро (табл. 2).

Як видно з табл. 2 із загальної кількості сільських зайнятих 25,5% складають молоді у віці від 15 до 34 років. Як вже наголошувалося, молоді фахівці неохоче йдуть працювати на сільськогосподарські підприємства. Криза в сільському господарстві зупинила створення для працівників села необхідних соціальних, житлових та виробничих гарантій. Середньомісячна заробітна плата працівників села в 2010 році в Луганській області складала 1497 грн., тоді як в Донецькій — 1742, а в Харківській — 1484 (рис. 1).

Виходячи з вищевикладеного, витікає, що основними причинами, які сприяють зростанню числа безробітних серед сільської молоді, є: скорочення обсягу виробництва, відсутність у молодих фахівців достатнього досвіду, невідповідність їх професійної підготовки вимогам ринку праці. Також на працевлаштування суттєво впливає низька вартість робочої сили. Незатребуваність молоді на ринку праці сприяє зростанню злочинності, формуванню кримінальної обстановки на селі. Безробіття на селі приводить до втрати молодими людьми житлових навичок та праці, що надалі веде до деградації особи і негативно впливає на демографічну ситуацію на селі. Відбувається значний відтік молоді з села. Негативно впливає на якісний склад праців-

Таблиця 2. Основні показники молодіжного сегмента ринку праці на селі в Луганській області [3]

Показники	роки				
	2006	2007	2008	2009	2010
Населення у віці від 15 до 34, чол.	84561	83295	82131	81224	79923
Кількість найнятих працівників	23607	21264	20000	18300	17000
Кількість найнятих робітників у віці від 15-34 років, чол	5883	5169	4602	4712	3149
Питома вага зайнятих молодих працівників до населення, %	6,96	6,2	5,6	5,8	3,9
Питома вага найнятих робітників у віці від 15-34 років до облікової кількості, %	24,9	24,3	25,1	25,5	18,5

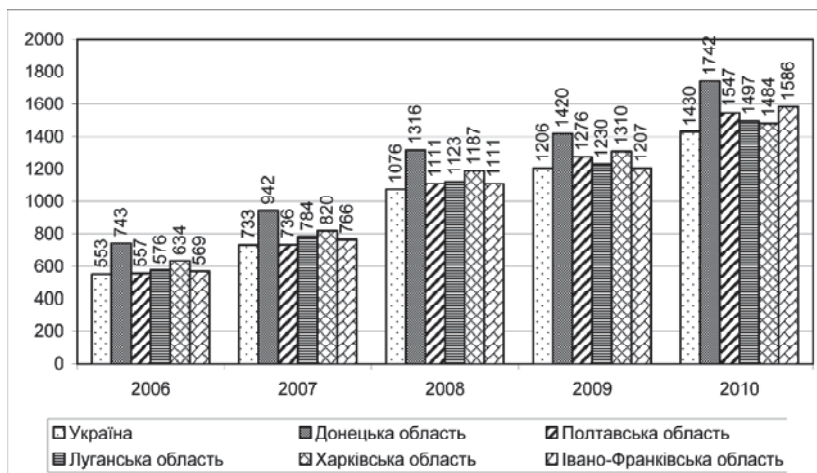

Рис. 1. Середньорічна заробітна плата у сільському господарстві у 2006–2010 рр. [4]

ників на селі — значний відтік кваліфікованих фахівців. Високий рівень безробіття на селі є серйозною загрозою для соціального і економічного розвитку села.

Зростання рівня безробіття та структура причин незайнятості більше проявляються у містах, ніж в селі. Проведення аграрної реформи не внесло суттєвих змін на функціонування ринку праці. Таким чином, сільський ринок праці залишається поза межею інноваційних процесів, без яких неможливо подолати відставання в людському розвитку сільського населення.

Далі проведемо аналіз ринку праці за статтю (табл. 3). Пропозиція робочої сили як жінок, так і чоловіків, починаючи з 2008 року, знижується. Дана тенденція спостерігається як в Україні, так і в Луганській області. У жінок спостерігається зростання показників зайнятості, а у чоловіків з 2008 року спостерігається зниження цього показника.

Рівень економічної активності жінок на 11 пунктів нижче порівняно з аналогічними показниками чоловіків; за рівнем зайнятості різниця становить 9–10 пунктів. Це пояснюється, в першу чергу, тим, що у чоловіків встановлено вищий пенсійний вік. Жінки, згідно законодавства, вважаються зайнятими, якщо вони знаходяться у відпустці по вагітності та доглядом за дитиною. Рівень безробіття жінок значно менший, ніж чоловіків, що свідчить про відсутність явної дискримінації у працевлаштуванні жінок.

У той час як у загальній чисельності економічно активного, зайнятого та безробітного населення переважають чоловіки, серед економічно неактивного населення більшість становлять жінки. Це зумовлено кількома чинниками. По-перше, жінки переважають у загальній чисельності населення понад 30 років. По-друге, жінкам встановлено ранній пенсійний вік. По-третє, жінки більш залучені до виконання домашніх та сімейних обов'язків, пов'язаних з народженням та вихованням дітей, наглядом за престарілими та хворими членами сім'ї тощо.

Слід зазначити, що пенсіонерів та домогосподарок серед економічно неактивних жінок значно більше, ніж серед чоловіків. Основною причиною неучасті на ринку праці у чоловіків відіграє навчання. Жінки оптимістичніше налаштовані на працевлаштування, вони наполегливіше шу-

кають або погоджуються на будь-яку роботу. Крім того, жінки частіше компенсують відсутність "роботи" веденням домашнього господарства та виконанням сімейних обов'язків — це одна з причин неактивності жінок [1].

Наступною ознакою сегментування є вік. Сегментування за даною ознакою має як об'єктивні, так і суб'єктивні причини, оскі-

ільки вік визначає ступінь працездатності та економічної активності, відображаючи тим самим коло інтересів та способів життєдіяльності різних вікових груп.

Як видно з табл. 4, основну пропозицію робочої сили формують вікові групи 25–49 років. Рівень економічної активності в цьому віці наближається до максимально можливих значень понад 80% та незначно змінюється в часі.

Рівень зайнятості у віці 15–24 роки як в Україні, так і в Луганській області незначний (приблизно 37%), це пояснюється тим, що значна частина населення в цьому віці навчається. Рівень зайнятості пенсіонерів досить значний, понад 20%, основною причиною є досить низькі пенсії, які примушують пенсіонерів працювати, а також це значний залишок невичерпаного трудового потенціалу, що є підґрунтям для підвищення пенсійного віку.

Традиційно найбільш вразливою групою на ринку праці є вікові категорії з 15 до 24 років, оскільки на цей період життя припадає найважливіші події, пов'язані з вибором професії та пошуком першого місця роботи. У зв'язку з цим позитивним моментом є зростання рівня молодіжної зайнятості, яке відбувається навіть вищими темпами порівняно з населенням 30–49 років.

Розглядаючи молодіжний сегмент регіонального ринку праці, слід відмітити, що він характеризується стабільним зростанням пропозиції робочої сили. Це відбувається за рахунок щорічного поповнення випускниками навчальних закладів різних рівнів.

Збалансувати попит та пропозицію на даному сегменті дуже важко, це пояснюється наступним: по-перше, конкуренція, тобто інші вікові групи, за рахунок своєї професійності та досвіду, менш ризикують втратити роботу та мають більше переваг при працевлаштуванні; по-друге, відсутність попиту на дану професію вимушує молодь перекваліфуватися та працювати не за спеціальністю; по-третє, постійна зміна основних пріоритетів, тобто незадоволеність робочими умовами через невіправдані очікування.

Результати аналізу економічної активності населення за віковими групами (рис. 2–3) довели, що найвищий рівень економічної активності спостерігається у віковій категорії від 30–34 років — 86,8% у 2007 році та 87,8% у віці 35–39 років у 2009 році, це пояснюється тим, що дана категорія населення вже має досвід роботи, пройшла процес становлення та активно залучена в економічну діяльність.

Протягом 2007–2009 років рівень економічної активності у віковій категорії від 15 до 24 років збільшився на 1,2% в Луганській області, в Донецькій — на 3,9%, а в Україні він залишився на тому ж рівні та склав — 41,9%.

У віковій категорії від 25 до 29 років в Луганській області значення цього показника знизилось на 4%, в Донецькій — на 0,9%, в Україні — на 1,9%. Значне падіння рівня економічної активності спостерігається у віці від 30–34 років у Луганській області — на 7,6% в 2009 році, в Донецькій області та Україні спостерігається незначне скорочення у цій категорії.

Аналізуючи рівень зайнятості населення за віковими групами (рис. 4–5), слід зазначити, що найбільший рівень зайнятості спостерігається у віці від 35 до 39 років — 81,1%

Таблиця 3. Показники сегментів ринку в Україні та Луганській області

Показники	Сегменти ринку									
	Жінки					Чоловіки				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
Кількість економічно активного населення, тис. осіб Україна	10765,7	10786,8	10778,8	10761,1	10694,8	11479,7	11535,5	11618,6	11389,2	11356,8
Луганська обл.	555,3	550,3	537,7	547,3	535,3	581,7	592,0	606,3	564,3	558,8
Рівень економічної активності населення, % Україна	56,8	57,1	57,5	58,1	58,4	68,2	68,9	69,8	69,2	69,6
Луганська обл.	54,8	55,2	55,1	56,8	56,7	66,3	67,8	70,0	66,8	67,1
Кількість зайнятого населення, тис. осіб Україна	10054,8	10139,9	10122,6	9974,3	9965,6	10675,6	10764,8	10849,7	10217,2	10300,4
Луганська обл.	504,9	511,0	505,1	513,8	494,7	549,7	555,7	563,7	512,4	520,7
Рівень зайнятості населення, %	53,0	53,7	54,0	53,9	54,4	63,5	64,3	65,2	62,1	63,1
Луганська обл.	49,9	51,3	51,7	53,3	52,4	62,6	63,7	65,1	60,6	62,6
Кількість безробітного населення, тис. осіб Україна	710,9	646,9	656,2	786,8	729,2	804,1	770,7	768,9	1172,0	1056,4
Луганська обл.	50,4	39,3	32,6	33,5	40,6	32,0	36,3	42,6	51,9	38,1
Рівень безробіття, % Україна	6,6	6,0	6,1	7,3	6,8	7,0	7,0	6,6	10,3	9,3
Луганська обл.	9,0	7,1	6,1	6,1	7,6	5,5	6,1	7,0	9,2	6,8

Таблиця 4. Показники зайнятості та безробіття населення України за віком

Вікові групи, років	Економічна активність населення, тис. осіб				Рівень зайнятості, %					Рівень безробіття, %				
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
15-24	13,8	13,9	14,1	12,9	35,1	36,6	37,3	34,5	33,5	14,1	12,5	13,3	17,8	17,4
25-29	12,6	12,7	12,9	13,2	75,4	76,5	76,4	72,2	72,0	7,3	6,9	7,0	10,4	9,9
30-34	12,5	12,6	12,4	12,6	78,5	79,1	80,3	76,5	78,1	6,8	6,3	5,4	8,5	7,8
35-39	12,0	12,1	12,2	12,5	81,3	82,7	82,7	79,3		5,5	5,3	5,2	7,9	
40-49	26,8	26,2	25,7	25,2	79,6	79,7	79,8	77,0	78,9	6,0	5,7	6,1	8,0	6,8
50-59	17,1	17,5	17,7	18,4	60,4	60,3	61,0	59,5	61,3	4,7	4,7	4,0	5,8	5,3
60-70	5,2	5	5,0	5,2	21,3	21,6	21,8	23,8	24,1	0,1	0	0,0	0,1	0,0

в Луганській області, однак значення цього показника нижче 2007 року на 1,8%. Також в області спостерігається падіння рівня зайнятості за всіма віковими групами, виняток складає населення у віці від 50—59 років та 60—70 років — їх рівень збільшився відповідно на 2,6% та 30%. Це пов'язано з тим, що значна частина цього населення мешкає в сільській місцевості та займається присадибним господарством. Найбільше падіння рівня зайнятості спостерігається у віковій категорії від 30—34 років — на 11,5%. Скорочення пов'язане з тим, що значна кількість населення працездатного віку Луганської області працює в Росії, адже Луганськ є прикордонною територією.

За всіма регіонами спостерігається зростання рівня безробіття, відповідно в Україні — на 37,5%, в Луганській області — на 16,7%, Донецькій області — 67,9%. Значне зростання рівня безробіття пов'язане з економічною та фінансовою кризою 2008 року, яка призвела до скорочення обсягів виробництва, припинення кредитування малого та середнього бізнесу, а це зумовило значне вивільнення працівників з підприємств. Молодь має значно вищий рівень безробіття, ніж доросле населення.

За даними Державної служби зайнятості Луганської області, на 1 січня 2010 року на її обліку перебувало 3603 молоді особи, що складає 42,2% від загальної чисельності зареєстрованих безробітних. Аналіз безробіття за його причинами показує, що частка випускників серед осіб, що стають на облік складає не більше 3%.

Основні причини зростання безробіття серед молоді полягають у наступному: не змогли працевлаштуватися після закінчення навчальних закладів; значний контингент серед них складають звільнені з військової строкової служби. Майже дві третини безробітної молоді шукали своє перше місце роботи. Основною причиною найвищого рівня безробіття серед молоді є те, що на цей період припадає пошук першого робочого місця. Слід відмітити, що молада при виборі своєї професії орієнтується на її престиж, не враховуючи свої здібності та реальні потреби ринку у тих чи інших спеціалістах. Тому питання врегулювання зайнятості молоді повинно вирішуватися як на державному, регіональному, так і на рівні кожного підприємства.

Найбільший рівень безробіття спостерігається у віковій категорії від 15 до 29 років в Луганській області — 12,3%, Донецькій — 16,1, в Україні — 14,1. Значне переви-

щення наймолодшої вікової групи над дорослим спостерігається в більшості країн та пояснюється відсутністю досвіду роботи у молодих людей в цьому віці. Разом з тим, слід відмітити, що подолання безробіття серед молоді свідчить про високу конкурентоздатність молоді на ринку праці.

Також слід відмітити, що молодим жінкам важче знайти роботи, ніж чоловікам, це пояснюється тим, що роботодавці не бажають брати на роботу; заміжніх жінок, які не мають дітей, оскільки вони найближчим часом можуть піти у довготривалу відпустку по догляду за дитиною; жінок, які мають дітей до 6 років; одиноких матерів, оскільки вони самостійно виконують зобов'язання за доглядом за дітьми, що може негативно вплинути на професійну самореалізацію жінки.

Таким чином, молодь складає понад половину незайнятих осіб, які спрямовуються державною службою зайнятості на професійне навчання та перепідготовку. Це пояснюється тим, що в молоді недостатньо кваліфікації та бажанням оволодіти новими, конкурентоспроможними професіями та спеціальностями.

Головною причиною незайнятості у віковій категорії від 25 до 39 років є звільнення за власним бажанням, оскільки вони більш впевнені знайти собі іншу роботу. Особи цього віку займають найбільш міцні позиції на ринку праці, оскільки здобули достатній досвід та мають значні перспективи щодо професійного зростання.

Особи у віці 40—59 років, за часту потрапляють до числа безробітних з економічних причин. Значна кількість безробітних віком 60—70 років втрачають роботу після досягнення пенсійного віку. Вивільнення працівників даної вікової групи пояснюється зниженням їх конкурентоспроможності внаслідок зниження трудової активності та слабкої адаптації до інноваційних змін.

Основними природними причинами економічної неактивності є: у віці 15—29 років — навчання, оскільки в Україні обов'язкова повна загальна середня освіта та чисельність бажачих отримати вищу освіту збільшується; у віці 25—39 років — ведення домашнього господарства, що пов'язано з формуванням сім'ї, народженням та вихованням дітей; вихід на пенсію. Тобто ці причини є природними, об'єктивними та забезпечують неперервність процесу формування та розвитку трудового потенціалу. Істотні відмінності повікових показників економічної активності спостерігаються залежно від місця проживання населення (табл. 5).

Рівень економічної активності сільської молоді як в Україні, так і в Луганській області вищий, ніж у міській. Так, в 2009 році в Луганській області рівень економічно

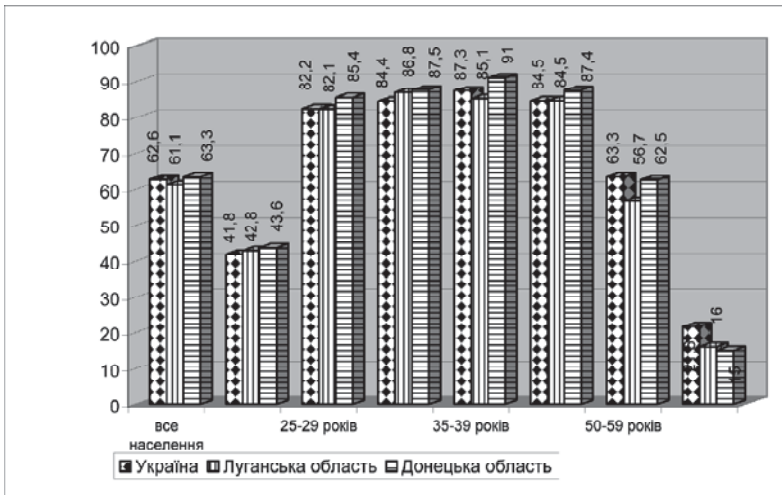

Рис. 2. Рівень економічної активності населення за сегментами (віковими групами) ринку праці у 2007 році

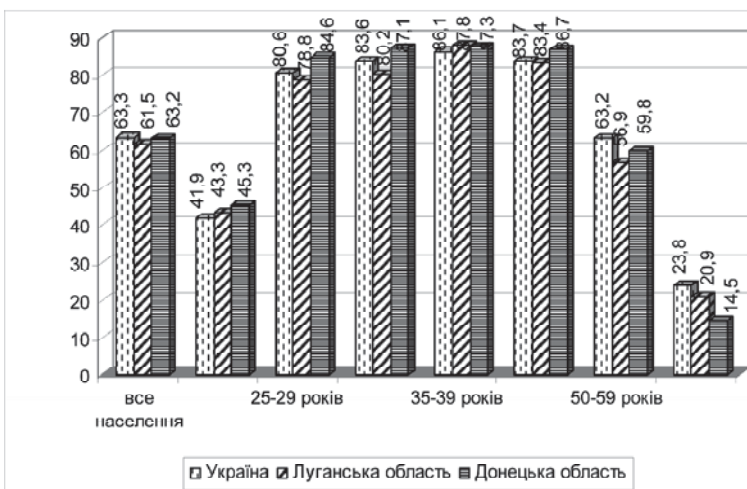

Рис. 3. Рівень економічної активності населення за сегментами ринку праці у 2009 році

активного населення в сільській місцевості серед молоді на 1,4 пункти ніж в міській [9].

Рівень зайнятості сільської молоді вище міської в 2010 році на 12,9 пунктів по Україні, а в Луганській області на 18,3 пункти, а рівень безробіття нижче — відповідно на 7,6 та 4 пункти, це зумовлено тим, що сільська молодь має обмежений доступ до навчальних закладів, особливо це стосується закладів професійної освіти. Обмеженість досту-

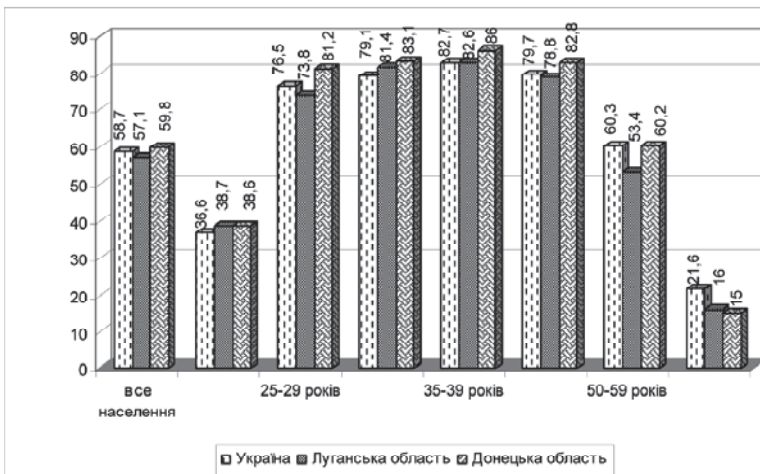

Рис. 4. Рівень зайнятості населення за сегментами у 2007 році

пу до фахової освіти обумовлює зниження конкурентоспроможності сільської робочої сили, оскільки сільська молодь, яка хоче одержувати вищу освіту, вимушена мігрувати до міст, а після навчання залишитися працювати у місті. Рівень безробіття за всіма віковими групами в Луганській області нижче в сільській місцевості.

Проведене Державним інститутом проблем сім'ї та молоді опитування довело, що проблеми працевлаштування понад 60% однаково турбують молодь як в сільській, так і в міській місцевості. 10% сільської молоді вважає, що при втраті роботи зможуть знайти нову роботу за фахом, 25% — що зможуть знайти роботу, але не за фахом, 64% впевнені, що знайти нову роботу за місцем проживання буде важко або майже неможливо. Міська молодь більш впевнена в пошуку нової роботи; так, 39% переконані, що зможуть знайти роботу за фахом, 39% — знайдуть, але не за фахом та тільки 22% мають сумніви щодо пошуку нової роботи в їхньому місті.

Відсутність реалізації трудових планів серед молоді вимушує їх мігрувати з селища до міста. Серед опитаної сільської молоді 30% були готові переїхати одразу до міста, 26% — через деякий час. З них 53% пов'язували переїзд з поліпшенням матеріального становища, а 40% зі зміною місця роботи або навчання.

Основним видом діяльності в сільській місцевості є сільське господарство. Незважаючи на те, що, якщо людина працює поза аграрним сектором, значна частина домогосподарств має своє підсобне господарство. У зв'язку з цим значну кількість населення не приваблює робота в агроформуваннях. Лише 13% опитаних вважають працю в аграрній сфері своїм покликанням, 32% — що люблять сільськогосподарську працю, 22% — що легше прожити; 9% — заявили, що не люблять сільськогосподарську працю та не працюють. Таким чином, праця на селі не є привабливою для молоді. Очевидно, що поки сільське господарство буде залишатися без економічного та технічного прогресу, не може мова йти про приплив молодих кадрів до села та утримання молоді в селі. Також слід зазначити, що рівень зайнятості на селі в Луганській області у віковій категорії від 60—70 років значно вищий — майже на 37,4 пункти, ніж в місті.

Узагальнюючи результати аналізу вікових сегментів робочої сили, слід зазначити, що найбільш уразливими контингентами є молодь та жінки активного дитородного віку (20—34 роки).

Серед соціально-демографічних носіїв робочої сили суттєво на конкурентоспроможність та зайнятість населення впливає рівень освіти. Як свідчить практика, у розвинених країнах обсяги попиту і пропозиції на освітні послуги зростають — щороку на 10—15%. Фінансові вкладення в освіту в цих державах сягають — 5—10% ФВП (в Україні цей показник складає 1—2%) і вважається найбільш ефективною формою вкладання інвестицій в людський капітал [10]. За оцінками Світового банку, індекс економіки знань для України дорівнює — 5,55, в той час як для Швеції, США, Німеччини, Японії він перевищує 8,21 [11].

Підвищення освітнього рівня економічно-активного населення сприяє реалізації цілей та можливостей людини, забезпечує навколишню адаптацію особистості до вимог навколишнього світу та сприяє економічному розвитку держави.

Як видно з табл. 6—7, особи з повною вищою освітою мають най-вищі рівні економічної активності та зайнятості. Базова та неповна вища освіта надають істотні переваги у працевлаштуванні. Низькі показники економічної активності, зайнятості та безробіття населення, яке не має спеціальної освіти, пояснюється віковим складом: серед них переважають підлітки й молодь, які ще тільки навчаються,

та люди похилого віку, які свого часу не мали можливості отримати професійну освіту. Контингент малокваліфікованої робочої сили залишається досить великим. Так, у 2009 році в Луганській області повну вищу освіту мали в міських поселеннях — 24,1%, а в сільській — 13,5%, освітній потенціал жінок помітно вищий, ніж у чоловіків. Серед жінок 24,5% мали повну вищу освіту та 29,9 — базову та неповну вищу. У чоловіків відповідно — 20,4%; 17,1%. Таким чином, жінки більш спрямовані на одержання вищої освіти, що забезпечує їм найкращі умови праці. Проте освітній потенціал жінок цінується меншою мірою, ніж чоловіків. Серед безробітних жінок з повною вищою освітою частка вивільнення з економічних причин приблизно на 10% більша, ніж частка звільнених за власним бажанням, у чоловіків це співвідношення має протилежне значення.

Рівень вищої освіти в Луганській області нижче, ніж в Україні, на 3,1, а в порівнянні з Донецькою областю на 1,1 пункти. Значна кількість економічно активного населення Луганської області має повну загальну освіту — 45,3%. Не мали освіти понад 9 тис. осіб, а повної загальної освіти майже 54% економічно активного населення, що є стримувальним фактором інноваційного розвитку.

Важливо також підкреслити, що тільки 20% зайнятого населення працює за отриманою спеціальністю, а 42% змінюють її в перші три роки після закінчення навчального закладу. Структурні зміни в економіці, також примушують багатьох робітників переходити з однієї професійної діяльності до іншої [12].

Освітній рівень сільського населення на регіональному ринку праці нижче порівняно з міським. У міській місцевості 49,1% економічно активного населення мають професійну освіту, в той час як в сільській — 19,1%. Це зумовлено недоліками в організації шкільної освіти та відсутністю спеціальних навчальних закладів на селі, вищим рівнем старіння сільського населення, а також зосередженням зайнятості в сільському господарстві, яка не потребує переважно фізичної праці з мінімальними вимогами до кваліфікації.

Узагальнюючи сегментування за рівнем освіти, слід зазначити, що проблемними сегментами є професійна освіта в сільській місцевості та повна вища у жінок. Значна частина освітнього потенціалу є незатребуваною, що свідчить про відсутність зв'язку освіти з виробництвом.

Однією з ознак сегментування ринку праці, як зазначалося раніше, є кваліфікаційно-професійна. Проведемо сегментування за даною ознакою відповідно до стандартів МОП (табл. 8).

Як видно з табл. 8 найбільшу питому вагу займають робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин — 21,7%, найпростіші професії — 15,4% та кваліфіковані робітники з інструментом — 13,9%. Збільшення робітників відбувається майже за всіма кваліфікаціями, виняток складають робітники сфери торгівлі, технічні робітники та особи низької кваліфікації.

Аналіз професійно-кваліфікаційні групи слід зазначити, що під вивільнення при змінах у виробництві підпадають кваліфіковані робітники та службовці, їх частки дорівнюють 40%. Частка вивільнених з робочих місць, які мають найнижчу кваліфікацію, дорівнює 15%. Це

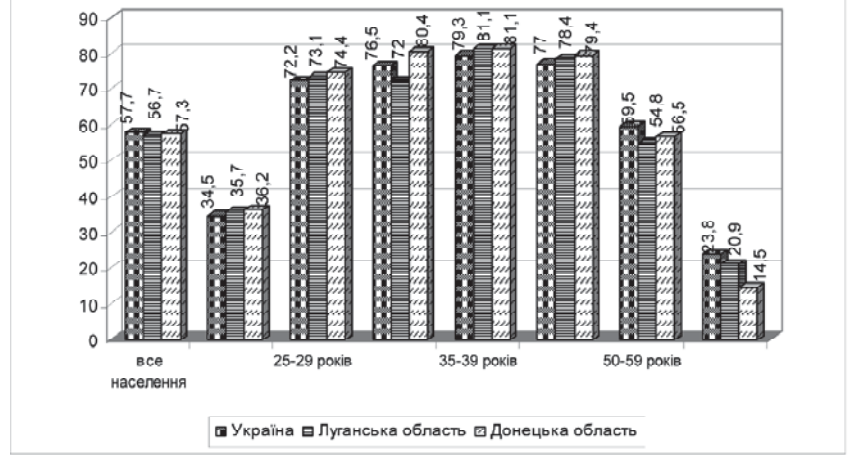

Рис. 5. Рівень зайнятості населення за сегментами ринку (віковими групами) у 2009 році

Таблиця 5. Показники зайнятості населення та безробіття за віковими групами та місцем проживання в Україні 5; 6; 7; 8

Вікові групи, років	Рівень зайнятості, %					Рівень безробіття, %				
	2006	2007	2008	2009	2010	2006	2007	2008	2009	2010
Міське населення										
15-24	32,5	34,2	34,8	31,2	29,4	16,1	13,6	14,9	20,3	20,2
25-29	76,3	77,3	77,7	72,7	72,4	7,6	7,1	7,2	11,1	10,3
30-34	78,9	79,4	80,9	76,7	79,0	7,1	6,6	5,4	9,0	7,6
35-39	82,7	83,6	84,1	79,2		5,2	5,0	4,8	8,2	
40-49	80	79,9	80,4	76,6	78,7	6,1	6,0	6,2	8,4	6,9
50-59	58,9	58,6	59,2	56,8	58,9	4,9	4,9	3,9	6,1	5,6
60-70	13,2	13,5	13,7	15,6	15,8	0,2	0,1	0,1	0,3	0,1
Сільське населення										
15-24	41,5	42,3	43,1	42,1	42,3	10,1	10,2	10,3	13,2	12,6
25-29	73,1	74,4	72,7	70,8	71,0	6,7	6,2	6,6	8,3	8,4
30-34	77,6	78,4	79,0	76,1	75,8	6,3	5,5	5,6	7,2	8,3
35-39	78,3	80,6	79,6	79,6		6,1	5,8	6,0	7,3	
40-49	78,6	79,3	78,6	78,0	79,4	5,7	4,9	5,7	7,2	6,5
50-59	64,4	64,7	65,5	66,2	67,1	4,4	4,3	4,2	5,3	4,8
60-70	35,7	36,6	37,3	40,1	41,3	0	0	0	0	0

зумовлено загальною структурою зайнятого населення, де працівники найпростіших професій складають 14,3%, а також необхідністю зміни професійного складу працівників. Проте значна частка підприємств видає перевагу низькокваліфікованому персоналу, ніж освіченому, так, частка низькокваліфікованого персоналу з кожним роком знижується. Використання некваліфікованого персоналу говорить про те, що відбувається недооцінка роботодавцями інноваційної складової трудового потенціалу.

Важливою для аналізу та регулювання ринку праці є галузева сегментація (табл. 9). Сучасний стан економіки викликає значні зміни в структурі зайнятості за галузями економіки. Найбільше скорочення спостерігається в промисловості, за 4 роки питома вага скоротилася на 11 пунктів. Розглядаючи зарубіжний досвід, слід зазначити, що до

Таблиця 6. Населення, зайняте економічною діяльністю, за освітою та місцем проживання у 2009 р. в Луганській області

	Усього	Жінки	Чоловіки	Міські поселення	Сільська місцевість
Всьє населення, зайняте економічною діяльністю, тис. осіб	1026,2	513,8	512,4	860,9	165,3
у тому числі мають освіту, у %					
повну вищу	22,4	24,5	20,4	24,1	13,5
базову вищу	0,0	0,1	0,0	0,0	0,1
неповна вища	23,5	29,8	17,1	25,0	15,6
повну загальну середню	45,3	37,4	53,1	44,4	50,0
базову загальну середню	7,9	6,9	8,9	6,1	17,3
не мають освіти	0,9	1,3	0,5	0,4	3,5

Таблиця 7. Чисельність населення, зайнятого економічною діяльністю, за освітою та регіонами України у 2009 р.

	Усього, тис. осіб	У тому числі мають освіту, у %					
		повну вищу	базову вищу	неповна вища	повну загальну середню	базову загальну середню	початкову загальну або не мають освіти
Україна	20191,5	25,5	0,9	21,2	43,9	7,9	0,6
Луганська область	1026,2	22,4	0,0	23,5	45,3	7,9	0,9
Донецька область	1981,2	23,5	0,6	27,0	43,0	5,6	0,3

Таблиця 8. Сегментування регіонального ринку праці за кваліфікаційними ознаками у відповідності до стандартів МОП, 2009 р.

Кваліфікаційні групи	Питома вага сегменту, %				
	2006	2007	2008	2009	2010
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	6,8	8,1	7,8	9,9	9,2
Професіонали	6,4	6,6	6,9	9,4	9,0
Фахівці	10	9,2	8,8	9,7	9,8
Технічні службовці	6,3	6,2	6,0	5,9	6,0
Працівники сфери торгівлі та послуг	13	12,7	11,4	9,4	12,2
Кваліфіковані робітники сільського та лісового господарства, риборозведення та рибальства	4,1	4,5	3,2	2,0	2,7
Кваліфіковані робітники з інструментом	12,4	12,1	16,3	16,6	13,9
Робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	20,1	20,3	22,4	22,8	21,7
Найпростіші професії	20,9	20,3	17,2	14,3	15,4

Таблиця 9. Галузеве сегментування регіонального ринку праці

Галузь	2006	2007	2008	2009	2010
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство, рибальство, рибництво	12,9	12,2	12,1	12,4	12,5
Промисловість	28,6	27,8	27,0	25,5	25,0
Будівництво	5,1	5,0	4,9	4,7	4,4
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	22,9	24,3	24,9	25,7	25,8
Діяльність транспорту та зв'язку	6,7	6,5	6,6	6,7	6,5
Фінансова діяльність	0,9	1,2	1,3	1,2	1,0
Операції з нерухомим майном, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3,3	3,4	3,5	3,7	3,9
Державне управління	4,6	4,5	4,6	4,8	5,6
Освіта	6,4	6,4	6,4	6,6	6,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	5,9	6,0	5,8	6,0	5,8
Надання комунальних та індивідуальних послуг	2,7	2,7	2,9	2,8	2,8

50-х років ХХ ст. частка зайнятого населення на промислових підприємствах зростала і становила більш 50% зайнятих в усіх розвинутих країнах, але згодом вона почала знижуватися й нині в США та Європі становить 15%, а за прогнозами незабаром становитиме 5—10%. Аналогічна ситуація спостерігається і в сільському господарстві, так, на початок ХХ ст. питома вага зайнятих в сільському господарстві складала 50% робочої сили, а тепер — менш 3% [12].

В умовах економічної кризи більше всього постраждали підприємства з високою доданою вартістю, а саме підприємства машинобудування, легкої промисловості. Підприємства вугільної, харчової промисловості та металургії постраждали значно менше.

Роль сільськогосподарського сектора в розвитку ринку праці має позитивну тенденцію. Однак слід зазначити, що це зумовлено тим, що сільські жителі займаються виробництвом на присадибних ділянках та це є основним їх

доходом. Дані мешканці позбавлені доступу на роботу до сільськогосподарських підприємств або в інших секторах економіки. Незважаючи на збільшення частки сільського сектора на регіональному ринку, абсолютна чисельність при цьому не дуже зросла.

ВИСНОВКИ

У ході сегментарного аналізу регіонального ринку праці було встановлено, що найбільш уразливими сегментами є молодь, жінки у віці 15—39 років, інваліди. Також встановлено, що кожний сегмент має свої характеристики; так, наприклад для молодіжного сегмента характерна висока мобільність, низька кваліфікація кадрів, значний рівень безробіття тощо. Особливістю жіночого сегменту ринку праці є значні періоди не роботи, які зв'язані з народженням та вихованням дітей. Такий сегмент ринку праці, як ринок праці людей похилого віку, характеризується зниженням трудової активності та старінням професій. Ринок праці інвалідів характеризується низькою працездатністю та обмеженими можливостями до трудової діяльності.

Таким чином, повне й точне врахування особливостей функціонування регіонального ринку праці дозволить сформувати ефективний механізм щодо його функціонування.

Література:

1. Онікієнко В.В. Розвиток ринку праці України: тенденції та перспективи: монографія / В.В. Онікієнко, А.Г. Ткаченко, А.М. Ємельяненко. — К., 2007. — 286 с.
2. Корчун М. Шляхи підвищення економічної активності та зайнятості молоді на ринку праці України / М. Корчун // Україна: аспекти праці. — 2008. — № 1. — С. 35—39.
3. Головне управління статистики у Луганській області: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lugostat.lg.ua>.
4. Державний комітет статистика України: [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Статистичний щорічник України за 2006 рік / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. — К.: ЗАТ "Віпол", 2007. — 360 с.
6. Статистичний щорічник України 2007 / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. — К.: Держкомстат України, 2008 — С. 374.
7. Статистичний щорічник України 2008 / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. — К.: Держкомстат України, 2009 — С. 368.
8. Статистичний щорічник України 2009 / Держкомстат України; за ред. О.Г. Осауленка. — К.: Держкомстат України, 2010 — С. 364.
9. Економічна активність населення Луганської області у 2009 році / Головне управління статистики Луганської області; за ред. Браги Т.П. — Луганськ: Головне управління статистики, 2010. — С. 26.
10. Воронина Е.В. Менеджмент вищої школи як інструмент реформування системи професійного образования: дис. ... канд. пед. наук / Е.В. Воронина. — М. — 2001.
11. Проблеми та перспективи входження України в європейський інтелектуальний простір: освітні аспекти / Збірник науково-експертних матеріалів. — К., 2009.
12. Новиков А.М. Труд и образование в постиндустриальном обществе [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.anovikov.ru/artikle/trud_ob.htm

Стаття надійшла до редакції 12.09.2011 р.